

культури. Особенное внимание уделяется рассмотрению особенностей синтеза искусств как зрелища в культуре XX – начала XXI века.

Ключевые слова: синтез искусств, модернистский музыкальный синтез, композиторы-космисты (А. Скрябин, И. Вишнеградский, М. Обухов), музыкальный синтез первой волны авангарда (А. Шенберга, А. Берга и А. Веберна).

Rogok Oleg. Synthesis of the Arts in the space of contemporary art culture. The article is devoted to the synthesis of the arts in the spectacle as an integrating factor of the development of culture. Special attention is paid to the features of synthesis of the arts as a spectacle in the culture of XX – beginning of XXI century.

Keywords: synthesis of the arts, a modernist musical synthesis, composers cosmists (A. Skryabin, I. Vyshnyehradskyu, M. Obukhov), musical synthesis of the first wave of avant-garde (A. Schönberg, A. Berg and A. Webern).

Любов Лисенко

ПИТАННЯ ЛІНГВОКОНСТРУЮВАННЯ В ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ. КОМУНІКАТИВНА ТА КОГНІТИВНА МІСЦЯ МОВИ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Ми живемо в унікальну епоху, під час якої відбуваються глобальні трансформації політичних систем, державних утворень, суспільних уподобань, що супроводжується кардинальною переоцінкою культурних цінностей. Дві взаємовиключні тенденції – загальносвітова глобалізація та посилення національної свідомості – є визначними в житті багатьох народів. Але, напевне, для жодного вони не є такими значущими та гострими, як для народу України. Дійсно, держава, яка є територіально фактично центром Європи, змушена сьогодні доводити наявність в собі певних історично обумовлених цінностей і прагнень, які здатні ідентифікувати її в сім'ї Європейської Співдружності. Водночас Євроінтеграція центральної Європейської країни вимагає від українців прийняття глобалізаційних тенденцій мультикультурності та політкоректності, які безумовно панують в ідеології Євросоюзу. Це, в свою чергу, може означати зречення деяких етнічних особливостей, які роблять український етнос неповторним та самобутнім. Отже, як правильно відповісти на поставлені виклики? Чи можливо інтегруватися в Європейське та світове співтовариство, не втративши своє «культурне

обличчя»? Для цього варто зрозуміти, що саме ідентифікує нас, як українців, у першу чергу, та визначити межі, переходити за які не варто – адже це закономірно спровокує втрату національної, етнічної та лінгвокультурної ідентичності, внаслідок чого країна та її народ можуть зазнати фатального руйнування консолідації, цементованої століттями наполегливої праці наших предків, які сумлінно формували фундамент самобутньої національної культури.

В будь які часи, наскільки б не змінювались формати ідеології або тренди мистецтва, однією з найголовніших характеристик, що ідентифікують та об'єднують етнос, була і залишається **мова**, яка увібрала в себе історичну пам'ять та ментальну складову попередніх поколінь. А головним полем застосування мови в процесі етногенезу будь-якої нації є **культура**. Саме на цьому тлі взаємовпливу виникає, до речі, такий феномен, як *національна музична мова* – як результат творчого осмислення музичними засобами певного менталітету в рамках окремої мовної системи.

Проблемами взаємозв'язку мови і культури, етнічної і лінгвокультурної ідентичності займаються різні гуманітарні науки. Через багатогранність аспектів, пов'язаних з історією мови та культури, фокус дослідження їх взаємозв'язку знаходиться на межі наукового знання. Це призводить до виникнення різноманітних міждисциплінарних наук: етнолінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики тощо. Особливо важливу місію в цьому процесі покладено на лінгвокультурологію, і це – не випадково. Приналежність до культури – є саме тим чинником, який відрізняє людину розумну *homo sapiens* від тварин. Вона є суто людською якістю, яка формується кожною людиною в результаті соціальної взаємодії, наслідування досвіду, виховання, навчання та творчості. Кожне нове покоління привносить в культурну спадщину власні здобутки, тому можна стверджувати, що розвиток людства відбувається синхронно з розвитком його культури, в тому числі – й музичної. Водночас історія людства нерозривно пов'язана також і з розвитком мови. Тому виникнення лінгвокультурології можна вважати досить природною появою нового напрямку наукового знання, яке відмежувалося від мовознавства та поєдналося з культурологією.

Якщо сконцентрувати висновки провідних теоретиків лінгвокультурології, ми можемо констатувати наступне: ще на ранньому етапі формування етносів, під час первинної номінації предметів оточуючого світу в процесі мовного філогенезу, навколишнє середовище починає задавати фон в усвідомленні світу. Водночас це навколишнє

середовище впливає на формування відповідної етнічної культури. Подальша історія *еволюціонування* та розвитку етносу відбувається синхронно з історією та розвитком його мови та культури, тому що лінгвокультура діалектично пов'язана з історією. Впливаючи на всі прояви індивідуального і суспільного буття, лінгвокультура моделює менталітет, національну свідомість, культуру та навіть впливає на історичні процеси, а окрім цього – виступає найважливішим засобом людського спілкування.

Звичайно окремі етноси чи нації не можуть існувати в ізольованому середовищі. Рано чи пізно кожен народ відкриває свої двері у широкі світи, і там зустрічає розмаїття інших лінгвокультурних систем. Тому питання глибокого взаємного міжнаціонального діалогу та інтеграції завжди хвилювало людство. Починаючи з часів сумнозвісної «Вавилонської вежі» воно залишається відкритим. І піти у його вирішенні можна двома шляхами: *універсалізацією засобів спілкування* або *поглибленням засобів взаєморозуміння та взаємозбагачення*. Розглянемо конспективно обидва шляхи.

Перший шлях ми можемо умовно визначити, як **лінгвоконструювання**. Він концентрує увагу перш за все на комунікативній місії мови, тобто розглядає мову виключно як інструмент вербальної або письмової комунікації, не апелюючи до її культурної складової. Його беззаперечною перевагою є те, що він дозволяє максимально розширити ареал розуміння між представниками різних етнічних угруповань. Апогеєм цього шляху ми можемо назвати створення штучних мов, на чому детальніше зупинимося трохи згодом. Але цей шлях так званої «лінгвістичної універсалізації», або, краще – лінгвоуніфікації, містить в собі багато «підводних каменів», особливо для існування такого феномену людства, як його культура. І тут можна зробити перший важливий висновок-тезу:

Якби мова була не більше, аніж комунікативним засобом, люди, звичайно, давно вже обмежилися б однією універсальною мовою зі спрощеною граматиною і перетворили б її на *Lingua franca*.

Сам термін «*lingua franca*» в дослівному перекладі з італійської означає «нічим не обмежена мова». Цю роль в давні часи намагалися взяти на себе латина, давньогрецька або санскрит, а в сучасному світі – есперанто, англійська, іспанська, китайська або російська. В часи великих імперій (Римська, Британська, Російська) колонізатори прагнули певним способом поширювати свою культуру, через нав'язування мови або її вульгарного варіанту колоніям, що їм частково вдалося. Але ці мови не

зберегли в собі ознак літературної норми, отже вони здебільшого переросли або в інші мови, або в діалекти чи навіть у «мовні гібриди».

Гібридизація мови, як феномен впливу однієї мови на іншу, інакше кажучи – мовна інтерференція – відбувається в результаті зближення мов. Але відбувалося це далеко не скрізь і не з однаковою інтенсивністю. Адже існують певні мовні осередки, (наприклад, ірландська мова) які не тільки не адсорбують іноземні вкраплення, а й взагалі їх відкидають за межі своїх ареалів існування, шукаючи відповідні синоніми з власного словникового запасу.

Але всі попередні випадки стосуються вже існуючих природних мов. Проте, використання «живої» природної мови задля глобальних комунікативних цілей – не єдиний можливий варіант вирішення проблеми порозуміння між різними народами. Цікавим фактом, який підтверджує потребу у впровадженні загальноприйнятої і загальнозрозумілої мови міжнародного спілкування, було винайдення штучних мов, кульмінацією та найбільш вдалим прикладом яких стала Есперанто. Доречним коментарем до цього буде вислів Жюль Верна: «Ключ до загальнолюдської мови, який було загублено у Вавилонській вежі, повинен бути знову штучно викуваний за допомогою есперанто».

В 1887 році варшавський лікар-окуліст Л. Заменгоф втілював бажання багатьох і розробив проект мови міжнародного спілкування, якому згодом вдалось перерости свої межі і перетворився на найпоширенішу планову (штучну) мову, що навіть показала свою функціональність в деяких сферах буття. Сам термін *Esperanto* («той, що сподівається») Л. Заменгоф використовував не в якості назви нової мови, а як власний псевдонім, а саму мову назвав *internacia lingvo*, що означає міжнародна мова.

Його винахід завдячує своїм існуванням поширеній думці, що «ситуація, коли одна або дві національні мови ушановуються як «міжнародні», є в корінні недемократичною, тому що ці мови будучі рідними для меншості, будуть вимагати колосальних вкладень зусиль, часу та коштів збоку всієї решти. При цьому вся «решта» ніколи не досягне в чужій для себе мові досконалості. В результаті якісь мови, якісь нації, якісь культури опиняються в привілейованому становищі. При цьому мова стає не культурним посередником, а справжньою культурно-політичною зброєю, засобом керування і пригнічення, який можна порівняти по міцності з самими сильними політичними засобами переконання». Інакше кажучи, штучна мова есперанто на основі латинського алфавіту в ідеалі повинна була отримати статус офіційної мови міжнародного спілкування. Проте за понад 126 років свого

існування все ще не досягла поставленої мети, незважаючи навіть на той факт, що есперанто простіше за всі природні національні мови. В її основі було покладено закони логіки. Тому вона, на відміну від всіх без виключення мов світу, майже не містить виключень.

Але, як і будь яке штучне явище, есперанто викликала не тільки прихильність серед публічних людей, а і жорстку критику. Наприклад, Паустовський писав: «У цієї безбарвної мови була тільки одна перевага: вона була легкою, це була не мова, а невагома лузга, відвіяна з усіх мов світу». Наш сучасник, російський письменник-фантаст К. Бояндін притримується схожої думки: «Есперанто – чудовий, легкий та зручний інструмент для спілкування, що багаторазово доведено. Але ж сприймати його серйозно як повноцінну мову – даруйте! Я не буду грати музику на гайковому ключі, коли поряд є фортепіано».

Прихильники есперанто наполягають, що завдяки регулярній граматиці, латинській абетці та потужній системі словотворення, їхня мова є найлегшою і найзручнішою для самостійного вивчення, у порівнянні з природними мовами. Дійсно рекордної швидкості (за 20 годин) у її вивченні досяг мовознавець І.А. Бодуен де Куртене, який дуже цікавився штучними мовами. Російський письменник Л.Н. Толстой був також переконаний в необхідності вивчати есперанто і вважав «засвоєння європейцями однієї мови – справою найвищого ступеня важливості», хоча особисто йому вивчення есперанто коштувало більших зусиль ніж І.А. Бодуену де Куртене.

Згідно з історичними даними, Л. Заменгоф не був першим в своїх намаганнях створити єдину загальновизнану мову міжнародного спілкування. В 12-му столітті такі спроби були зроблені Хільдегардою Бінгенською. Одним із новаторів в мовному конструктивізмі був філософ Ф. Бекон, який в 17-му столітті висунув ідею «філософської граматики», науки, спроможної створити універсальну мову. Після нього виплекати свою «раціональну мову» намагався французький філософ Рене Декарт. І це бажання виготовити загублений у Вавілонській вежі загально-мовний ключ не послаблюється й донині. Про це красномовно засвідчила величезна кількість штучних мов, створених після «есперанто». При цьому способів виготовлення цього ключа існує два: на основі існуючих мов – апостеріорні мови, або створенні «з чистого аркушу», апріорні. Серед останніх варто згадати вже післявоєнні розробки 2-ї половини 20-го сторіччя: штучні мови «логлан» та «ложбан», створені, як зразок торжества логіки в царині словоутворення. Не припиняється виникнення штучних мов і сьогодні, при цьому виникають вони іноді навколо сучасних

субкультур (програмісти, блогери, геймери, рокери та т. і.), а іноді – і в серцевині окремих культурних витворів: наприклад, мовою «Адуні», тобто, англійською – «Вестрон», розмовляє майже все населення Західного Середзем'я – зрозуміло, що у романі-фентезі Джона Толкіна «Володар пернів». Бажаєте щось більш сучасне – будь-ласка, ласкаво просимо до кінотеатру. Там, у дивовижно реалістичному вигаданому світі 3D ви почуєте мову «На'ві», якої зможете навчитися у героїв культового блокбастеру «Аватар».

Але звичайний алфавіт та набір слів і усталених виразів не завжди були єдиними складовими конструкторського мовного набору, так само, як і не лише лінгвісти ставали лінвоконструкторами нових засобів універсальної комунікації.

Напрочуд цікавим з точки зору поєднання мови та музичного мистецтва виявився винахід відомого французького музиканта та дослідника **Жана Франсуа Сюдра**, випускника Паризької консерваторії та родоначальника штучної уніфікованої апріорної мови під назвою «**сольресоль**». Він уславив своє ім'я тим, що у 1823-му році презентував проект штучної мови на основі семи нот діатонічного звукоряду. Відповідно, абетка мови містила 7 літер, а сама мова – 7 односкладових слів, 49 двоскладових, 336 трискладових та 2268 чотирискладових (загальна кількість слів – 2660). Відтворювати мову «сольресоль» можливо в кілька способів, серед яких – є й суто музичні: за допомогою співу або грою на музичному інструменті з діатонічним звукорядом.

Наприклад, вираз «я кохаю тебе» можливо передати за допомогою комбінації нот: *до ре __мі ля__ сі до мі.* (Хоча досвід нотного кодування був відомий і до цього – як тут не згадати геніального Йоганна Себастьяна Баха з його нотами – ініціалами, в яких він закарбовував Ім'я Господа Ісуса Христа).

Винаходом зацікавились не лише вчені: великий інтерес мова «сольресоль» викликала у ... військових, які планували використовувати її в якості системи комунікації на полі бою(!). Це нагадує нам дані про багатий досвід застосування простих музичних сигналів у мілітаристичних культурах багатьох народів, серед яких особливо успішним був досвід українських козаків: для сповіщення різних підрозділів під час битви вони використовували не лише традиційні сурми та тулумбаси (різновид архаїчних литавр – прим. авт.), а й гру на бандурі та спів!

Отже, на початковому етапі мова Жана Сюдра отримала багато схвальних відгуків, серед яких – висока оцінка від самого Віктора Гюго. Почесні нагороди на Міжнародній виставці в Парижі у 1851 році (премія в

10 тисяч франків) та на Лондонській виставці 1862-го року лише підтвердили високу популярність цієї ідеї. Але вже наприкінці 19-го століття «сольресоль» поступається першістю більш популярній простій та гнучкій мові «есперанто». Як пожартував автор цікавої статті про штучні мови, журналіст Андрій Лушников, мові «сольресоль» забракло наявності у людства абсолютного слуху.

В чому ж полягав секрет успіху мови «сольресоль» на першому етапі її розповсюдження? Відповідь варто шукати в особливій ролі класичної музики, яка саме в той час вийшла за межі великосвітських музичних салонів та стала носієм ідеалів для широких верств населення в багатьох країнах. При цьому в 19-му столітті симфонії Бетховена та Шуберта були так само зрозумілі великому загалу, як і опери Верді, і симфонії Берліоза або Франка. Тому класична, а особливо – оперно-симфонічна музика в той період домінувала, як носій загальнозрозумілих ідей та символів. Вона отримала визнання в якості міжнародного комунікативного засобу.

Однак та сама класична музика вже в 19-му столітті поставила питання про національні композиторські школи. І якщо Верді представляв італійську оперну школу, Вагнер взяв на себе розвиток німецької. Кожна з національних композиторських шкіл довела: створення абстрактної музичної мови, яка б не несла на собі печатку етноментальної ідентичності – остаточно не можливе. Підтвердженням цьому можуть слугувати такі приклади, як популярність симфоній Чайковського, побудованих окрім загальних правил гармонії, музичної форми та оркестровки, на ментально виражених темах, часто – близьких до народнопісенних. А чого варті намагання Моцарта і Бетховена використовувати в операх тогочасного театру німецьку мову замість традиційної італійської? *Таким чином, навіть у відносно універсальному музичному мистецтві ми стикаємося з намаганнями створювати етнічно-марковану музичну мову, яка надає музиці справжньої загальнолюдської цінності, а в галузі музичного театру – з цілеспрямованим введенням у обіг цієї, зрозумілої для всіх прошарків, національної мови, яка несе на собі максимальне лінгвокультурне навантаження, повною мірою за допомогою нього розкриваючи авторські тексти.*

Отже, ми підходимо до дослідження шляху другого: а саме – шляху розуміння, сприйняття та взаємозбагачення у лінгвокультурному просторі. Так, на відміну від створення штучної мови, або силового та авторитарного нав'язування якоїсь окремої мови у симпліфікованій формі в якості панівної, існує інший шлях – шлях порозуміння і взаємного збагачення. Лише уявіть, наскільки біднішою була б культура сучасної Італії або

Франції без взаємообміну з культурами стародавньої Греції та Близького Сходу, який відбувався активно в період Римської Імперії!

Відчутти і зрозуміти. Цей шлях можна беззаперечно назвати **шляхом лінгвокультурології**. Але цей шлях – не з легких. Він потребує від людини знань у різноманітних сферах життєдіяльності. А в ставленні до мови – певних поглядів на неї не як на фіксовану комунікаційну систему, а як на лінгвокультурний феномен, «дім духу народу» (Хайдеггер). Зробив можливим таке ставлення так званий **антропоцентричний поворот в лінгвістиці** та суміжних галузях наук, який відбувся в 19 столітті, і одним з апостолів якого став Вільгельм фон Гумбольдт. Йому були близькі ідеї Гегеля про «феноменологію духу» і розуміння *мови як носія духу народу, в якому втілюються вищі цінності його культури*. Поняття та категорія „мова” у нього починає відігравати роль інтерпретатора культури. В. фон Гумбольдт писав: *«Розчленування мови на слова і правила – це є лише мертвий продукт наукового аналізу»* [5, с. 70].

Він закликав не сприймати мову як застиглий продукт людської діяльності, але як постійну роботу духу, спрямовану на те, щоб зробити звук придатним для вираження думок. Широко відомі висловлювання Гумбольдта про те, що «...різні мови за своєю сутністю, за своїм впливом на пізнання і почуття є в дійсності різними світобаченнями», або «своєрідність мови впливає на сутність нації, тому ретельне вивчення мови повинне включати все, що історія та філософія пов'язують з внутрішнім світом людини» [6, с. 370]. В цих словах вже ясно простежується заклик вченого побачити в мовних особливостях різнобарв'я культури.

Свій час ідеї В. фон Гумбольдта випередили принаймні на два сторіччя. У 19-му столітті на вітчизняних теренах його послідовником можна сміливо назвати А. Потебню, який розвинув ідею про «мову як діяльність».

Вже в наш час значення багатьох здогадок видатного німецького вченого наново переоцінюється, адже серед сучасних лінгвістів існує чимало шанувальників геніального німецького вченого. Так, наприклад, В. Пустовалова, аналізуючи постулати В. фон Гумбольдта, повністю погоджується з ним в тому, що мова – це «дзеркало культури, яке відбиває образи минулих культур, інтуїції та категорії світоуявлень. Мова, відповідно до концепції лінгвокультурології, яка закладена у гумбольдтівській програмі, бере активну участь у всіх найважливіших моментах культурної творчості – виявленні світоуявлень, їх фіксуванні і наступному усвідомленні» [2, с. 7].

Отже, роботи Гумбольдта підштовхнули мовознавство до антропоцентричного повороту – що саме і призвело до виникнення лінгвокультурології. А це означало, що в лінгвістиці, як і в багатьох інших наукових дисциплінах, поступово центром уваги все більше почала ставати людина – разом з усіма надбаннями її життєдіяльності, тобто – з культурою. Таким чином було покладено початок легалізації лінгвокультурології як окремої самодостатньої галузі мовної науки.

Естафету Гумбольдта вже у першій половині 20-го століття підхопили Е. Сепір та Б.Л. Уорф, чия гіпотеза лінгвістичної відносності (англ. *Sapir-Whorf hypothesis*), названа на їхню честь, постулювала важливу аксіому: різні люди, розмовляючи різними мовами, по-різному сприймають цей світ, або – мова, її структура, особливості її фонетики і словоутворення, увесь її лінгвістичний системний комплекс – певним чином визначають у її носіїв мислення та спосіб пізнання світу. Варто згадати лише кілька прикладів, які використовувались прибічниками цієї гіпотези: її підтвердження вони знаходили серед племен Амазонки, які не мали визначення часу в граматиці, або серед ескімосів півночі, які називали сніг та лід величезним розмаїттям слів та виразів.

В основі гіпотези Е. Сепіра – ідея «зацікавленості». Індіанці племені «нутка» склали розвинений словник для позначення величезної кількості видів морських риб, тварин та молюсків. За своєю насиченістю його можливо порівняти хіба що зі словником рибалок-басків, що живуть на південному заході Франції та на півночі Іспанії. І це зрозуміло, адже «нутка» харчуються цими представниками морської фауни. Водночас чимало індіанських племен для позначення таких об'єктів, як «сонце» та «місяць» задовольняються одним загальним поняттям на кшталт «світило». При цьому вони, на відміну від нас, не відчують ніякого дискомфорту з цього приводу, адже в побуті їм достатньо лише одного слова [9, с. 114].

Не менш показовими в світлі пошуків Сепіра та Уорфа стали дослідження нещодавно відкритих примітивних племен «піраха» та «амондава», які зовсім не мають потреби у таких граматичних побудовах, як минулий та майбутній час. В цих народів відсутні прилади для вимірювання часу, також вони не знають, що таке числа та рахування. А в своєму побуті вони ніколи не роблять запасів на майбутнє, споживаючи усі здобуті харчові припаси (овочі, фрукти, дичину або рибу) в той самий день. Місіонер Деніел Еверетт, який прожив тривалий час серед «піраха» та вивчав їхню мову, навіть визначив це, як певну філософію буття: жити днем сьогоднішнім, не підпадаючи таким чином під вплив постійного

стресу з приводу дня завтрашнього. У мові цих племен такий принцип віддзеркалюється побудовами відповідних мовних конструкцій лише в реальному часі, в основі яких – безпосередня дія конкретного суб'єкта, з точки зору якого і оцінюється реальність подій, яка просто не існує поза межами даного часу, ситуації та конкретної людини [7].

Принципово важливий внесок у розвиток лінгвокультурології вже у другій половині 20-го століття зробив Еміль Бенвеніст [1].

Обравши замість родової кар'єри рабина шлях мовознавця, він протипоставив класичним структуралістам аналіз мови в контексті досліджень духовної культури та так званих «культурних концептів». Через наукові праці Бенвеніста ми можемо розглядати його, як предтечу етнолінвістичного та когнітивного напрямків у сучасній лінгвістиці. Саме цьому унікальному вченому ми завдячуємо введенням такого поняття, як «дискурс». Сьогодні це – одна з важливих складових у гуманітаристиці, яка означає єдність мовної практики і метамовних факторів, необхідних для розуміння змісту певного тексту, а в загальному розумінні – процес мовленевої діяльності, який є соціально обумовленим, і в якому реальність репрезентується в певні проміжки часу. Заслугою Бенвеніста є те, що він прив'язав процес мовлення до особистості: «дискурс» в його розумінні – це мовлення, поєднане з тим, хто розмовляє. Отже, антропоцентрична парадигма в роботах Бенвеніста набуває нової сили та остаточно поєднує людину і мову у фокусі наукового дослідження в спільний лінгвокультурний феномен.

Серед тих, хто продовжував «антропоцентричну естафету» та давав зелене світло на існування лінгвокультурології, такі вчені, як К. Бругман, К. Бюлер, О. Єсперсен, Д. Хаймс та інші.

Окремо варто зазначити внесок в тему польсько-австралійського лінгвіста Анни Вежбицької, дослідниці російської, англійської та багатьох інших мов на їхньому ментальному рівні. Хотілося б лише згадати її магістральну працю [3]. Серед цікавих прикладів у цій монографії пригадується приклад із таким поняттям, як «ключові слова» (або концепти). Для російської мови, наприклад, за думкою Вежбицької, це – «судьба, тоска, душа». Вони – наче нитка в клубку вовни, яка дозволяє його розпутати та знайти, зрештою, коріння багатьох цінностей, установок, очікувань, втілених у менталітеті на рівні лінгвокультурології. Більш сучасна праця 2005-го року А. Залізняка, І. Левонтіної та А. Шмельова додає до переліку ключових слів російської мови такі суперментальні маркери, як «правда, истина, долг, удаль, авось, небось, жалость, судьба» [8, с. 25–36].

І це – не поодинокі осередки сьогоденної наукової думки в цьому напрямку. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки проблемою мовця в мові і мовленні цікавляться А. Дуранті, О. Падучева, Ю. Степанов, Т. Цив'ян, М. Шелякін та інші. Підручники з лінгвокультурології В. Воробйова та В. Маслової, які побачили світ за кілька останніх років, відповідають на багато питань, пов'язаних з цією новітньою дисципліною. І питань цих стає все більше, що засвідчує велику зацікавленість у лінгвокультурології в її антропоцентричному аспекті. Це є цілком передбачуваним, адже лінгвокультурний феномен існування мови в антропоцентричному розрізі охоплює всі сфери духовного і соціального життя людини. У формах духовної культури він фіксується у релігії, філософії, міфології, мові й мовленні. Антропоцентрична парадигма робить «людину, що розмовляє» *Homo loquens* або «людину, діючу словом» *Homo verbo agens* «наріжним каменем» дослідження, а мову і культуру головними феноменами, які віддзеркалюють менталітет етносів.

Лінгвокультурологія вивчає мову як багатовіковий творчий акт народу, в прислів'ях, фразеологізмах, етнолексемах, тропях якого закодовано і збережено його дух, характер, ідеологію та світогляд. Так само й музична мова етносу: вона народжена його основною мовою та закарбована в стародавніх народних піснях, автентичних думках, релігійних піснеспівах. Ці музичні артефакти стоять в одому рядку з легендами, міфами, билинами та сагами, і є невичерпним джерелом інформації про культурну та історичну пам'ять різних етносів. Вони – ніби ланцюжок, який пов'язує нас із попередніми поколіннями. Саме в цих культурних переданнях беруть свій початок специфічні стереотипи, штампи та кліше, крізь які бачать світ представники різних народів.

Їхню корисність ми найчастіше починаємо відчувати, тільки глибоко і на тривалий час занурившись у середовище іншомовного етносу. Адже в цьому випадку вивчення цих культурних феноменів, які мали багатовікову історію впливу на формування етноментальної ідентичності та національного характеру народів, дозволяє здійснювати міжособистісні контакти між представниками різних етносів на якісно вищому, поглибленому рівні, з урахуванням підсвідомого і усвідомленого контексту. Таким чином розвиток міжособистісних контактів виходить на якісно вищий рівень – рівень взаєморозуміння та взаємозбагачення.

Висновки (Післямова). Знати іноземну мову в усі часи було престижно. В наш час – життєво необхідно. Але чи може задовольнити людину Basic English з його словниковим запасом у 850 слів? Або чи достатньо цього, щоб пізнати глибини англійської культури, відчути

менталітет однієї з найколеритніших країн Європейського простору, або хоча б прочитати Шекспіра в оригіналі? Відповідь очевидна.

Отже, ми маємо вибір: або продовжити пошуки на шляху лінгвоконструктивізму, плекаючи створення штучних мовних універсалій різного походження, або замість конструювання єдиної «чорно-білої» мови перейти до складного процесу інтеграції різних лінгвокультурних феноменів у сучасну мовну картину світу, сповнену розмаїття етноментальних барв. Для цього одним вивченням слів і граматики вдовольнитися не вдасться. Пам'ятаєте, до чого закликав на межі XVII–XIX століть Гумбольдт? Повторимо ще раз: «...ретельне вивчення мови повинне включати все, що історія та філософія пов'язують з внутрішнім світом людини...» [6, с. 370].

Звісно, другий шлях важкий, і він не дає нам можливості миттєвого спілкування між представниками різних етносів. Але тільки він відкриває принципово важливу перспективу: не лише почути, а й відчутти та зрозуміти іншу людину в повноті її історичної, ментальної та культурної самобутності.

1. Бенвенист Э. *Общая лингвистика* / Э. Бенвенист. – М. : «Прогресс», 1974. – 446 с.
2. Бесєдіна Т.П. *Специфіка української ментальності: мовний аспект* / Т.П. Бесєдіна // *Наука. Релігія. Суспільство*. – 2000. – № 2. – 4–9 с.
3. Вежбицька А. *Язык. Культура. Познание* / А. Вежбицька. – М. : *Русские словари*, 1996. – 412 с.
4. Вежбицька А. *Семантические универсалии и описания языков* / А. Вежбицька. – М. : *Языки русской культуры*, 1999. – 777 с.
5. Гумбольдт В. фон. *Избранные труды по языкознанию* / В. Гумбольдт. – М. : *Прогресс*, 1984. – 397 с.
6. Гумбольдт В. фон. *Язык и философия культуры* / В. Гумбольдт. – Москва : *Прогресс*, 1985. – 451 с.
7. Газета «Der Standard», стаття «Glücklich ganz ohne Zahlen» Kurt de Swaaf. – 19 Oktober. – 2010 // програма телекомпанії BBC // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://derstandard.at/1287099543085/US-Linguist-Gluecklich-ganz-ohne-Zahlen>, а також <http://www.newsru.com/world/20may2011/amondawa.html>
8. Зализняк А., Левонтина И., Шмелёв А. *Ключевые идеи русской языковой картины мира* / А. Зализняк, И. Левонтина, А. Шмелёв. – М. : *Языки славянской культуры*, 2005. – 544 с.
9. Радбиль Т.Б. *Основы изучения языкового менталитета* / Т.Б. Радбиль. – М. : *Издательство «Флинта», издательство «Наука»*. – 2013. – 325 с.

Лисенко Любов. Питання лінгвоконструювання в лінгвокультурології. Комуникативна та когнітивна місія мови в культурологічному дослідженні. В статті досліджено мову як комуникативний та когнітивний засіб. Розглянуто приклади створення

штучних мов. Доведено, що вивчення мов з лінгвокультурологічного ракурсу відкриває перспективу не лише звичайного спілкування, а й пізнання культур різних народів на глибинному етноментальному рівні.

Ключові слова: культура, лінгвокультурна ідентичність, ментальність, природна мова, універсальна мова, лінгва франка, лінгвоконструювання, штучна мова.

Лысенко Любовь. Вопрос лингвоконструирования в лингвокультурологии. Коммуникативная и когнитивная миссия языка в культурологическом исследовании. В статье исследованы язык как коммуникативный и когнитивный средство. Рассмотрены примеры создания искусственных языков. Доказано, что изучение языков с лингвокультурологической ракурса открывает перспективу не только обычного общения, но и познание культур разных народов на глубинном этноментальном уровне.

Ключевые слова: культура, лингвокультурная идентичность, ментальность, естественный язык, универсальный язык, лингва франка, лингвоконструирование, искусственный язык .

Lysenko Lyubov. Question linhvokonstruyuvannya in linguistics. Communicative and cognitive mission language in cultural studies. The article is devoted to the role of language as a communicative and a cognitive tool. It deals also with the problems of the constructed artificial languages and investigation of the natural languages from the view of the mentality. The article proofs that the linguacultural studies of the languages help not only by the communicative process, but also by the cognition of the cultures and mentalities of different nations.

Keywords: culture, linguacultural identity, mentality, natural language, universal language, lingua franca, constructed languages, artificial language.

Олена Протопопова

ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В ПОСТКУЛЬТУРІ

Проблема художньої інтерпретації сучасної культури на сьогоднішній день набуває *актуальності*, оскільки включає не лише проблему діалогізму і антитези як загальних формотворних складових художніх творів сьогодення, але й проблему традиції і радикального новаторства, мімесису, поліцентризму, релятивізму, дихотомії світів та ін.